

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ: МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН БАСЫМ БАҒЫТТАРЫ

Төле Еркемай Смаилқызы

Erkema@mail.ru

Экономика факультеті, магистранты

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к доцент Турмаханбетова Ш.Ш

Қазіргі азаматтық қоғамның дамуы жаһандану ықпалымен қоғамда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістермен тығыз байланысты. Батыс қоғамының әлеуметтік-экономикалық және технологиялық жаңғыруы халықтың әлеуметтік құрылымына айтарлықтай әсер етті. Еркін сауда үшін нарықтардың ашылуы көптеген елдерде жылдам экономикалық өсуді қамтамасыз етті. Жаһанданудың арқасында дүние жүзіндегі көптеген халықтардың өмір сүру ұзақтығы артты, өмір сүру деңгейі артты.

Классикалық модель азаматтық қоғамның жеке тұлғаларын күшті және әлсіз, ересек және сәби, элита және бұқара деп бөлуді білдірмейді. Ол әрбір адамның тең дербестігі мен егемендігінен білдіреді. Құқықтық мемлекет өз азаматтарының мінез-құлқының дербестігіне, олардың мүдделерін анықтауда тәуелсіздігіне кепілдік береді, бұл азаматтық қоғам тек демократиялық жүйеде ғана мүмкін болатынын көрсетеді. Жарықтық, зайырлылық, пікір плюрализмі азаматтық қоғамның ажырамас белгілеріне айналады. Азаматтық қоғамда тұлғааралық, отбасылық, әлеуметтік-экономикалық, мәдени, діни қатынастар мен құрылымдар шеңберден тыс және мемлекеттің тікелей араласуынсыз дамып, жеке тұлға мен ұжымның өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасайды.

Келтірілген постулаттар негізінде қазіргі азаматтық қоғамның келесі критерийлерін бөліп көрсетеді.

Біріншіден, азаматтық қоғамның жұмыс істеуі үшін үш бағыт қажет деп есептеледі: саяси нормалармен реттелмейтін және әлеуметтік таптарды, қоғамдық ұйымдарды, қозғалыстарды, бірлестіктерді және т.б. қамтитын қоғамдық өмір саласы; жеке күнделікті өмірдің салалары, оның ішінде жеке адамның, отбасының, діннің және т.б. жеке қажеттіліктер мен мүдделер; халықтың әлеуметтік жағдайын жақсарту мүддесінде мемлекет реттейтін жеке және ұжымдық меншіктен, аралас экономикадан тұратын экономикалық өмір саласы.

Сонымен қатар, құқықтар мен бостандықтардың барлық толықтығына ие тәуелсіз, автономды азаматтық болуын қамтамасыз ету үшін жағдайлар қажет; саяси емес басқару, өзін-өзі басқару; дамыған экономикалық, мәдени, құқықтық, мемлекеттік емес қатынастар; саяси плюрализмнің болуы; мемлекеттік билікті белгіленген құқықтық нормалармен шектеу.

Азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуының детерминанттары: алуан түрлі қоғамдық құрылымдардың пайда болуы мен қызмет етуіне түрткі болатын өзінің ерекше нысандарының барлық алуан түрлілігіндегі жеке меншік; Еркін нарықтық экономика, оның негізінде азаматтардың өз мүдделерін қорғау мақсатында кәсіби мүдделеріне сәйкес өзін-өзі ұйымдастыруы жүзеге асады; Азаматтардың мемлекетті өзінің күштері мен құралдары ғана қанағаттандыра алатын нақты мүдделер туралы хабардар ету қажеттілігі; Демократиялық қоғамдағы азаматтардың мүдделерінің әртүрлілігі.

Азаматтық қоғамды құрылымдауды ынталандыратын жағдайларға, біріншіден, азаматтардың әлеуметтік бостандығын, демократиялық мемлекеттік басқаруды, саяси қызметтің қоғамдық сферасының болуын жатқызған жөн; екіншіден, мемлекеттік саясаттың

тиімділігін шынайы бағалауға мүмкіндік беретін жариялылық, азаматтардың жоғары хабардарлығы; үшіншіден, азаматтық қоғамның қызмет етуінің заңнамалық негізін жасау.

Сонымен, жалпылаушы ұғым ретінде азаматтық қоғамды мемлекеттік билікке қатысты автономды, азаматтардың жеке индивидуалды, топтық, корпоративтік мүдделерін білдіретін, осы жеке мүдделерді реттейтін және қорғайтын қоғам өмірінің жүйесі ретінде көрсетуге болады.

Азаматтық қоғамның негізгі функцияларының бірі – қоғамның материалдық, әлеуметтік және рухани қажеттіліктерін барынша толық қанағаттандыру. Оның интегративті қызметі адамдарды еркіндік пен еріктілік принциптеріне негізделген топтар мен қауымдастықтарға біріктіру болып табылады.

Азаматтық қоғам мемлекетпен тығыз байланысты. Азаматтық қоғам мемлекеттен оқшауланбайды, оны құндылықтары мен мүдделеріне сәйкес қалыптастырады. Классикалық үлгі шеңберіндегі азаматтық қоғам мен мемлекет арасындағы қарым-қатынас келесі негізгі принциптерге негізделуі керек:

азаматтық қоғам қолдауды қажет ететін бастамаларымен мемлекетке жүгінеді;
мемлекет азаматтық бастамаларды зерттейді, оларды қолдайды немесе қолдамайды;
мемлекет қоғамдық ұйымдарға материалдық, моральдық, ақпараттық қолдау көрсете алады;
мемлекет қоғамдық қозғалыстар мен ұйымдарға тыйым сала алады.

Азаматтық қоғамның қазіргі заманғы типологиясы және оның даму заңдылықтары стратегиялық мақсаттармен және елдің постиндустриалды ақпараттық кезеңіндегі ресейлік қайта құрулардың жағдайлық мәселелерімен бірге экономикалық өсудің сапалық параметрлеріне назар аударуды білдіреді. ЖІӨ-ні екі есе ұлғайту ғана емес, оны сапалық көрсеткіштер негізінде екі есеге арттыру, дамудың әлеуметтік орталықтандырылған түрін, халықтың өмірлік әлеуетінің жоғары стандарттарын қамтамасыз ету маңызды. Сайып келгенде, бұл тек технологиялық, техникалық және ұйымдастырушылық факторларды ғана емес, сонымен қатар адам, адам-жұмысшы, тұлға-азамат факторын қамтитын жаңғыртудың қазіргі кезеңдерінің міндеті.

Әлеуметтік бағдарланған құқықтық мемлекет жаңғырту стратегиясын қамтамасыз етуге құқылы. Бірақ ол бұл мәселені белсенді жұмыс істейтін азаматтық қоғам институттарымен ынтымақтаса ғана сәтті шеше алады. Оның үстіне жаңғыртудың бірқатар мәселелерін шешуде азаматтық қоғам институттары жетекші рөл атқара алады.

Үкіметтің осы үдеріске қолайлы негіз жасауының арқасында жыл сайын жаңа қоғамдық ұйымдар пайда болуда. Әрбір ұйымның пайда болуы кездейсоқ емес. Ең көп таралған себептердің бірі, жоғарыда айтылғандай, азаматтардың мүдделерін қорғау болып табылады. Мемлекет өз кезегінде бұл мәселелерді шешпеуі керек, өйткені интервенция оның шекарасын кеңейтеді. Мысалы, тұтынушылардың құқықтарын қорғау қажеттілігі туындаған кезде тұтынушылар қауымдастығы пайда болды. Енді тұтынушылар қандай да бір мәселе туындаған жағдайда осы ұйымға хабарласа алады. Олардың құқықтары заңмен қорғалатын болады. Егер бұл жағдайды мемлекеттік биліктің өзі шеше бастаса, онда барлық нарықтық, содан кейін экономикалық қатынастар мемлекеттік құрылымдардың бақылауында болар еді. Сонымен, бұл ретте азаматтық қоғамның дамуына кедергі келтіретін факторларды байқамау мүмкін емес. Ал олардың ішіндегі ең айқыны – қазақ қоғамының стратификациясы. Кедейлердің көп болуы және орта таптың аздығы азаматтық қоғамның дамуына кедергі жасайды. Байлар мен кедейлер арасындағы тым үлкен алшақтық азаматтық қоғамның дамуына кедергі келтіреді. Ал оның дамуы үшін орта тапқа жататындар санын көбейту қажет. Соңғы кездері әлеуметтанушылар мен статистиктер өзін орта таптың қатарында санайтындар санының артқанын атап өтті. Статистика мамандары 2020 жылы халықтың табысының 14,5%-ға өскенін, ал табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі 25%-дан 20%-ға дейін төмендегенін атап көрсетеді. Әлеуметтанушылар өздерін орта тап деп санайтын адамдар санының өсу тенденциясын нақты анықтайды. Әлеуметтанушылар мен статистиктердің тұжырымдары сәйкес келетіндіктен,

орта тап мөлшерінің өсуі табыстың өсуімен байланысты, яғни таза экономикалық себептермен байланысты деп болжауға болады.

Бүгінгі таңда Қазақстанның мемлекеттің саясаты азаматтық қоғамның негіздерін құруға бағытталған. Бұл бағытта өте маңызды алғашқы қадамдар жасалды: нормативтік-құқықтық база қалыптасуда, әлеуметтік-экономикалық жағдайлар қалыптасуда, Қазақстан азаматтары үшін саяси мәдениеттің жаңа нысандары игерілуде. Жеке азаматтар бұл процеске көптеген партиялар, қоғамдық ұйымдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, мемлекеттік емес білім беру және бұқаралық ақпарат құралдары, отбасы, ғылыми, мәдени және спорт клубтары, кәсіподақтар, тұтынушылар қауымдастығы, қайырымдылық қорлары арқылы араласуы керек, қатысуға мүмкіндігі бар. мемлекеттік органдармен бірлесіп шешім қабылдау. Бұл ұйымдар азаматтық қоғамның құрылымын құрайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Е.М.Смағұлов Азаматтық білім негіздері / Алматы: Білім, 1999. 236 б.
2. Баймаханов М.Т. Қазақстан Республикасындағы құқықтық мемлекеттің және конституциялық процестің қалыптасуы / М.Т. Баймаханов. - Алматы, 2001.286 б.
3. В.Г.Хорос. Азаматтық қоғам: әлемдік тәжірибе және мәселелері / 1998, 257б.
4. К.С. Гаджиев. Азаматтық қоғам түсінігі: идеологиялық бастаулары мен қалыптасуының негізгі кезеңдері // Философия мәселелері. 1991. 30б.
5. Голенкова, З.Т. Азаматтық қоғам // Сотсис. 1997. 26б.
6. Ресейдегі азаматтық қоғам. Құрылымдар және сана. 1998 .58б.
7. А.Р. Алексеев Азаматтық қоғам. қалыптасу және даму мәселелері/ Монография. 2013,96б
8. А. Аузан Азаматтық қоғамның экономикалық мәні.2005. 28–49б.

УДК 65.01

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ КАТЕГОРИИ «БИЗНЕС-ПРОЦЕСС»

Тундебаев Хакназар Бауржанович

khaknazar.tundebaev@gmail.com

Магистрант 1 курса ОП «Менеджмент» университета «Туран»,

Алматы, Казахстан

Научный руководитель: Тусупова Л. А., д.э.н., профессор

Одной из наиболее актуальных проблем менеджмента является проблема управления бизнесом в организациях. Использование процессного подхода к ведению бизнеса является одним из основных источников долгосрочных конкурентных преимуществ организаций, предприятий.

Бизнес-процесс представляет собой фундаментальный элемент инфраструктуры любой организации. Определения понятия «бизнес-процесс» в современной научной и методической литературе различны.

Как известно, «любой процесс представляет собой упорядоченную последовательность выполнения каких-либо действий, функций, операций по преобразованию «входа» (данные, материалы и пр.) в «выход» (продукт, услуга, данные и пр.)» [1]. Практически всю деятельность любой организации можно представить в виде совокупности определенных бизнес-процессов, тогда управление организацией превращается в управление бизнес- процессами. [2, с.51]

Бизнес-процессы представляют собой один из основных активов организации. Они определяют задачи, вопросы и обязанности сотрудников. Процессы интегрируют системы,